

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ
АСОЦИАЦИЯ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЯ В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 4, 2007-2008

ЦИФРОВОТО НЕРАВЕНСТВО

Димитър Иванчев

Курсова работа по дисциплината "Социология на Социалните неравенства:
Класически и Нови Модели"

Ръководител: гл. ас. д-р Светла Маринова

Проблем

Традиционните общества са тотални: те са общности, в които всичко е предзададено и изборите, които човек трябва да прави, а с тях и необходимата му за това информация, са сведени до минимум. „В модерността относителната автономност на публичните сфери на дейност излиза на преден план. Пост-традиционното общество е белязано от плурализация. На мястото на установения ред на нрави и социални позиции се е настанило объркващо разнообразие и нестабилност на ценности, роли, авторитети, символни средства и социални взаимодействия, чрез които социалната идентичност на индивида трябва да бъде създавана и подържана.

Поради тази променена структура на социалния живот в него възникват и поредица публични сфери на дейност, които са били немислими в традиционното общество. Такава е и сферата на масовите комуникации. В традиционните общества няма нещо, което да не е общоизвестно (освен сакралните тайнства, достъпни само за посветени). В тези общества не може да има обществена потребност от масова информация. Обратно- в модерните общества човешкото съществуване става неимоверно зависимо от системата на човешките взаимодействия, а отношенията, от които зависи всяка една дейност, се разгръщат далеч от нейния хоризонт и се усложняват. Обменът на обществена информация се превръща в неотменно условие за осъществяването на всяка публична дейност, тъкмо защото модерните общества са хем разпокъсани на обособени професионални светове, хем системно организирано цяло. Така възниква потребността от обособената сфера на производство и обмен на информация за масова употреба”. (Димитров, Георги, Незавършваща социология, 1997)

Днес Интернет е Медията, чрез нея вече са достъпни всички останали масмедии – можете безплатно (има разходи към доставчика разбира се) да следите повече регионални и световни телевизии, радиостанции и вестници, отколкото техническите възможности на антените на радиото и телевизора или конструкцията и обема на местната будка за РП позволяват.

В настоящия текст вниманието е насочено към една нова форма на неравенство – цифровото (The Digital Divide). Интернет е един гигантски информационен възел и най-богатият източник на информация. В контекста на казаното по-горе може да се направи един паралел с теорията на игрите на Елиас. Както знаем, колкото повече се усложнява играта, толкова повече на отделния играч му е трудно да има поглед над цялостния ѝ ход. По-голяма власт в този смисъл имат тези,

които по-добре се ориентират в новата по-сложна конфигурация. Както стана ясно по-горе, в съвременното общество от изключително съществено значение именно за такова по-добро ориентиране е достъпа до информация. Най-важните информационни канали са медиите, а съвременните web-технологии позволяват Мрежата да стане пресечна точка на всички традиционни медии. В този смисъл изключеността на определени социални групи от Световната мрежа (което именно е същността на Digital Divide) е една от най-значимите форми на неравенство в нашето информационно общество.

Теоретичен модел

Считам, че в конкретния случай от полза ще ми бъде моделът „център-периферия” на Райнхард Крекел. Според него „Само онези социални различия са социални неравенства, които се превръщат в основа за лишаване от привилегии и привилегирован достъп и за дискриминации. Социално неравенство има винаги когато определени социални различия трайно привилегироваат отделни индивиди или групи и поставят други в непривилегировано положение.” В конкретния случай тези условия са изпълнени. Днес информацията/знанието се е превърнала в основен ресурс на икономиката (Тофлър), говори се за информационно общество. Както вече споменахме, Мрежата е най-голямата медия и в най-голяма степен демократизира достъпа до знание и информация (за тези, които имат достъп). В този смисъл, хората, които нямат достъп до Световната Мрежа са лишени от най-важния ресурс в информационното общество, а „когато ресурсите са неравно разпределени, имаме работа с обективно социално неравенство”.

Важен аспект, който също прави Крекел, подходящ за конкретния проблем, е че той не смята, че другите модели (класови и слоеви) са остарели, тъй като те се отнасят за общества с вертикална структура, а също така са ограничени и до националните държави. Днес се говори за мрежово общество, мрежите имат още по-голямо значение в Глобалната Мрежа. Т.е. тук основната причина за неравенствата, а именно несиметричното разпределение на полето на власт се дължи, така да се каже, на позицията, която индивидите имат в мрежите и *мрежите от мрежи*, в които участват. Т.е. в центъра (условно казано, тъй като опитът в мрежовия анализ показва, че не винаги този, който е в така да се каже „геометричния” център на мрежата, е в най-добро положение) силата и властта са концентрирани, а в периферията те са по-дефицитни.

Това отговаря на огромната концентрация на информация в Интернет, която е достъпна пряко, а в периферията информацията е, така да се каже, филтрирана, тъй като не всичко може да се побере в другите медии (например редакцията на новините в традиционните медии). Което пък от своя страна прави хората, които разчитат на традиционните медии, по-лесно манипулируеми.

Достъпът до мрежата подобрява конфликтния потенциал и в този смисъл доближава до центъра не само защото информацията е основният ресурс в съвременното общество, но и защото Мрежата във все по-голяма степен се превръща във важно поле за изказване и защита на интересите. Т.е. изключването от Световната Мрежа е и изключване от една важна част от публичната сфера, а с това и понижаване на потенциала за защита на права.

Също както Крекел смята, че една теория на неравенството вече не може да се ограничава в рамките само на една единствена държава, така и изследването на мрежата не може да се разглежда в една държава, без да се вземе под внимание глобалния характер на Интернет.

Цифровото неравенство може да се разглежда и през основните стратегически ресурси, за които говори Крекел. Като две от основните причини за „изключеност“ от достъпа до Световната мрежа могат да се посочат 1. материалното положение, т.е. високите цени на компютрите и/или разходите за интернет доставчик; и 2. Знанието – т.е компютърна грамотност, знание на езици (все пак една твърде незначителна част от информацията онлайн е на български език) и пр. Логично е значение да имат и другите два ресурса, разбира се: по-високата йерархична позиция и по-добрият социален капитал (като пример за селективна асоциация) определено спомагат за по-лесно и безпроблемно преодоляване на пречките, свързани с 1. и 2.

Обект на изследването

Обект на изследването ще са всички, български граждани (като интерес представляват най-вече тези, които не използват Интернет). Въпреки глобалния характер на Мрежата, потреблението на Интернет има национални особености. Националните рамки ще са от полза и тъй като понятията „център“ и „периферия“ са относителни в глобален аспект.

Метод

Въпреки че аз лично не намерих достатъчно данни (публикувани), има основание да се смята, че за целта на изследването може да се използва вторичен анализ на представителни социологически проучвания. „Алфа рисърч“ и „Световният икономически форум“ имат представителни данни за потреблението на Интернет в България. Тук имаме данни за 31% („Алфа Рисърч“) Интернет потребители (над 18г.) в България. Преди да може да се говори за конкретните последствия за останалите 69%, смятам, че трябва да се отговори на въпроса: “Кои са причините за изключването на тези хора?”.

Това, което може да се направи, е да се провери кои фактори са най-значими за това дали един човек е „изключен“ или не. Основните фактори, за които ще се извършва проверка на силата на връзката, могат да се изберат в съответствие (до голяма степен, тъй като все пак набелязване на факторите може да се направи след като се види какви данни реално са на разположение) с четирите основни структуриращи принципа според Крекел:

1. националност – етническа принадлежност: Каква е степента на проникване на Интернет потреблението сред различните етнически групи в България? Коя е „най-изключената“ група?
2. класа – За целта на изследването определящи тук ще бъдат икономическото положение и образованието (в съответствие с първите два стратегически ресурса, формиращи неравенства според Крекел).
 - a) Достатъчно ли е икономическото положение само по-себе си, за да гарантира включеност? До каква степен е преодолимо то и кои от другите фактори представляват най-добър ресурс за преодоляването му?
 - b) Влияе ли институционализираното образование на достъпа до Интернет?
3. пол – Има ли изключване по признака пол?
4. възраст – Каква е степента на изключеност на по-възрастните поколения?
5. други – един признак, който не попада в теорията на Крекел, но който може да бъде от много голямо значение – До каква степен населеното място е определящо за качеството и достъпността на Интернет връзката (най-вече по отношение на инфраструктурата)? Възможно е в хода на вторичния анализ да се открият и други фактори, чиято значимост не е за пренебрегване.

Хипотези

1. Етносът не е значим фактор сам по себе си. Евентуална изключеност ще се дължи в много по-голяма степен на другите фактори.
2. а) Икономическият фактор е най-значим (това отговаря и на идеята, че останалите ресурси според Крекел са в подчинено отношение спрямо него). Значимостта му се влияе най-силно, сравнено с образованието и населеното място. Първото- като начин за преодоляването му (т.е. образователните институции предоставят безплатен достъп до интернет), второто- поради факта, че е възможно в определени райони с по-лоша инфраструктура достъпът да се оскъпява.
б) Институционализираното образование не е от ключово значение, тъй като поради бързо развиващите се интернет технологии, принципът за “Учене през целия живот” излиза на преден план. Образователните институции (поради спецификите на институциите изобщо) не могат да реагират достатъчно бързо. Това означава, че хората, които са се „научили да се учат” от Интернет, дори и да нямат диплома, поради по-големия си опит могат да се справят също толкова добре, колкото и завършилите дадена техническа специалност. Това на практика е предпоставка за възпроизвеждане на неравенството.
3. Полът е най-слабо значимият фактор. Влиянието му вероятно ще бъде по-високо при някои етнически групи.
4. Възрастта е вторият най-значим фактор. Като една евентуална причина би могло да се посочи съчетанието на бързо развитие на интернет и компютърните технологии с по-слабата възможност за приспособяване с нарастване на възрастта.

Последващи задачи.

След като се открие кои са най-важните фактори, допринасящи за цифровото неравенство в обществото, може да се проследи кои фактори са най-лесно преодолими, като се проследи къде неравенствата са намалели най-много от 2000 до 2008 година. За този период броят на потребителите се е увеличил от 7,8% на споменатите вече 31%. По-този начин ще изпъкнат устойчивите причини за „изключване” и ще може да им се обърне специално внимание. Така например, поради поевтиняването на технологиите,

икономическият фактор може би ще намалява значението си много по-бързо от възрастовия.

За да бъде едно изследване на цифровото неравенство завършено, трябва да се продължи с изследване на неравенствата в самата Мрежа. Неравенството в начина на използване на Интернет днес е свързано с две понятия:

1. *Web 2.0* е нов начин на използване на мрежата, който я прави по-демократична, като поставя акцента върху потребителски генерираното съдържание и комбинира по нов начин технологиите на Мрежата, за да направи това възможно и да повиши мултифункционалността, мултимедийността и интерактивността на сайтовете. Когато говорим за Уеб 2.0 като медия, говорим за Social Media.
2. *Социални медии* (анг. *social media*) са нова степен на демократизация на информацията. Те превръщат потребителя от пасивен получател на информация в активен участник в общност от хора, която споделя мнения, възгледи, опит и идеи. Социалните медии могат да са в различен формат: текст, снимки, аудио и видео записи или комбинация от всички. Популярни социални медии са блоговете, форумите, уикита и пр. Термина популяризира Крис Шипли като обединяващ блоговете, уикитата, социалните мрежи и сродните технологии в една нова форма наречена “медии на участието” (от Уикипедия, свободната енциклопедия). Разликата между стандартния тип сайт и сайта тип „социална мрежа” е в това, че най-големият принос на посетителя на обикновен сайт е някой и друг коментар, а в социалните мрежи сайтът се изгражда от потребителите т.е. ти отиваш на него, за да видиш какво са качили/публикували останалите потребители и да качиш/публикуваш свои неща. Поради тази причина често вместо ”user –потребител” се употребява “participator – участник” в този тип сайтове. Това издига Интернет като масмедия на ново ниво, вече не е нужно да имаш познания по SEO*, за да станеш познат в уеб пространството, можеш да използваш популярността на Социалната Медия, в която участваш, от там нататък всичко зависи от това, до колко твоите идеи, творби, публицистика, начини на живот или просто снимки от ваканцията ще заинтересуват останалите.

* Search Engine Optimization – практики за повишаване на рейтинга на даден сайт в търсачките.

Всичко това може да доведе до ново вътрешно разделение в Мрежата – на „участници”(creators) и „потребители” (users) на съдържание. Като първите са тези, които оформят пространството на мрежата – онлайн средата, а вторите, които нямат възможностите (икономически, технически и пр.) и уменията да правят това, трябва да се приспособяват към наложените им условия. Към възможните форми на вътрешно неравенство може да се прибавят платените услуги и идеята на някои американски доставчици да се въведе разделение на мрежата по сегменти, като достъпът до някои от тях да е платен.

ЛИТЕРАТУРА

1. Социология 11 клас – Просвета, С., 1992
2. Незавършваща социология – С., 1997
3. Тофлър, А. – Шок от бъдещето, С., 1992
4. Тофлър, А. – Третата вълна, С., 1991
5. Мендрас, А. – Елементи на социологията, Кама, 2002
6. Еко, У. Пет морални есета, ЛИК, 1999
7. Clegg, S. R. Organization Theory and Class Analysis: New Approaches and New Issues, Walter de Gruyter 1990
8. aresearch.com ~ декември 2007
9. wikipedia.org ~ юни 2008